

Student z niepełnosprawnościami
lub innymi szczególnymi potrzebami
jako podmiot kształcenia
w Akademii Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej

Poradnik dla nauczycieli akademickich

Warszawa 2023

Spis treści

WSTĘP	3
Zapewnianie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami – podstawowe regulacje prawne...	6
Student ze szczególnymi potrzebami w uczelni – ogólne wskazówki	11
Student z niepełnosprawnością słuchową.....	15
Student z zaburzeniami mowy / porozumiewania się	20
Student z niepełnosprawnością wzroku	24
Student z niepełnosprawnością ruchową.....	28
Student z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD).....	31
Student z zaburzeniami psychicznymi	36
Student ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.....	39
Podstawowe zasady dotyczące przygotowania dostępnych materiałów cyfrowych	41
Studenci ze szczególnymi potrzebami o studiowaniu	46

WSTĘP

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej ma szczególne zasługi w obszarze działań na rzecz osób wymagających wsparcia. Stuletnia tradycja Akademii jest wypełniona przedsięwzięciami służącymi realizacji sformułowanego przez założycielkę, a obecnie patronkę APS, hasła „Nie ma kaleki, jest człowiek”. Stanowi ono syntezę wieloletniej, uporczywej i bezkompromisowej walki Marii Grzegorzewskiej o pełne prawo do kształcenia, pracy oraz szacunku osób z niepełnosprawnościami, którą podjęła i prowadziła. Przywołana sentencja, pomimo tego, że współcześnie używa się innych terminów oraz inaczej realizuje się powinności wobec osób z niepełnosprawnościami, na stałe wpisała się w misję najstarszej w Polsce uczelni pedagogicznej, niemającej swego odpowiednika w Europie, a zapewne także w świecie. Wyznacza tym samym Akademii szczególną rolę w obszarze tworzenia rozwiązań konceptualnych.

Przez długi czas termin „pedagogika specjalna” posiadał jednoznaczne konotacje. Najpowszechniejsze i najsilniej ugruntowane odczytanie pedagogiki specjalnej sprowadza ją do realizacji funkcji kompensacyjno-naprawczej. W tym zakresie mieszczą się: dążenie do łagodzenia cierpienia drugiego człowieka, dążenie do eliminowania lub co najmniej łagodzenia skutków obciążeń dziedzicznych, usprawnianie zaburzonych funkcji organicznych i psychicznych, szeroko rozumiane usuwanie i wyrównywanie braków. Z tej perspektywy widziane zadania pedagogiki specjalnej jawią się jako tworzenie programów działań rewalidacyjnych, pozwalających upośledzone funkcje człowieka maksymalnie przybliżyć do normy. Mówiąc lapidarnie, w tej optyce pedagogika specjalna koncentruje się wokół działań umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami funkcjonowanie analogiczne do tego, jak funkcjonują osoby w pełni sprawne (potocznie nazywane normalnymi).

Rodzi się tutaj pewna trudność związana z nieostrością i zmiennością w czasie pojęcia normy. Można zatem zasadnie formułować pytania o to, co oznacza poziom normalny, jakie wskaźniki go charakteryzują, a co ważniejsze, kto ma prawo – przede wszystkim moralne – decydować o tym, co jest normalne, a co takie nie jest.

Trudność odpowiedzi na postawione kwestie nie jest jednak zasadniczym powodem opozycji wobec zarysowanego widzenia funkcji pedagogiki specjalnej. Człowiek potrafi takie zasady mniej lub bardziej precyzyjnie ustalać, odwołując się np. do tego, co powszechnie uznawane bywa za normę, tego, co typowe dla danej grupy lub społeczności.

Główny powód niezgody na ograniczenie zadań pedagogiki specjalnej do działań kompensacyjno-naprawczych wynika z tego, że skazuje ono ich podmioty, a więc ludzi ze szczególnymi potrzebami, na dożgonne bycie „nienormalnymi (innymi)”. Dziecku głuchemu bowiem na ogół nie jest się w stanie przywrócić słuchu (choć postępy medycyny tworzą obiecujące perspektywy), nawet najlepsza proteza nie zastąpi sprawnej kończyny, a czterdziestopunktowego ilorazu inteligencji nie udaje się, jak dotąd, podnieść do poziomu uznawanego za normę. Stąd już tylko krok do pesymizmu pedagogicznego i niewiary w możliwość rzeczywistej pomocy osobom z niepełnosprawnościami. Warto dodać, że praktyka funkcjonowania wielu ośrodków specjalnych zdaje się tę niewiarę potwierdzać.

Oczywiście jest jeszcze ideologia, która stara się wspomniany pesymizm ubrać w szczytne hasła humanitarne, głoszące, że każda jednostka ma prawo do uznania jej człowieczeństwa, że w każdym niepełnosprawnym należy dostrzegać OSOBE godną szacunku, uprawnioną do rozwoju oraz opieki tym większej, im bardziej jest bezradna i uzależniona od otoczenia. Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej jest miejscem, gdzie podejmowane są starania, by wypełniać te hasła treścią.

Tymczasem warto spojrzeć przez chwilę na rzeczywistość. Przykładem niech będą rezultaty zmagani sportowych, zwłaszcza tych, które przebiegają w ramach paraolimpiad. Oto pozbawiony przedramion biegacz, a więc człowiek z niepełnosprawnością, pokonuje dystans 100 metrów w czasie 11,5 sekundy. Inny sportowiec, również osoba z niepełnosprawnością, bo bez kończyn dolnych, podnosi ciężar o wadze 200 kg. Takie przykłady można mnożyć. Sprawność tych ludzi z niepełnosprawnościami znacznie przewyższa sprawność osób powszechnie uznawanych za w pełni sprawne. Powstaje tutaj pytanie, czy gdyby proces usprawniania (rewalidacji) prowadzić zgodnie ze strategią wyrównywania do normy, takie wyniki byłyby możliwe. Odpowiedź będzie jednoznaczna. Przytoczone wcześniej i podobne im przykłady pokazują, że funkcję pedagogiki specjalnej można i należy odczytywać także z innej perspektywy, pozwalającej dostrzec inne oblicze tej pedagogiki. Zasadnicze rysy wspomnianego oblicza można przedstawić, sięgając do trzech wektorów. Są to: odkrywanie szans, rozwijanie potencjalności oraz przekraczanie możliwości. Warto zauważyć, że przy takim podejściu człowiek przestaje się odwoływać do tzw. normy. Potrzeba korzystania ze wspomnianej kategorii zaciera się, nie jest niezbędną. Dodatkowo – i to jest konstatacja kluczowa – takie widzenie funkcji pedagogiki specjalnej odkrywa jej rzeczywisty przedmiot. Przedmiotem tym są bowiem możliwości człowieka i ich rozwój.

Taka właśnie perspektywa przyświecała autorom prezentowanego poradnika. Został on przygotowany w ramach realizacji jednego z zadań wyróżnionych w projekcie pod tytułem *W nowe 100-lecie APS nowe do100sowania*. Zadanie to przewiduje powołanie Rady ds. Dostępności, której rolą będzie tworzenie i ewaluacja procedur, aktów prawnych, regulaminów, jak i weryfikacja wdrażania opracowanych procedur w Akademii. Jednym z celów działalności Rady jest opracowywanie rozwiązań wspierających proces kształcenia studentów z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami oraz organizowanie doradztwa we wskazanym zakresie. Funkcja taka została przypisana m.in. temu poradnikowi skierowanemu do nauczycieli akademickich oraz innych osób uczestniczących w organizowaniu i realizowaniu procesu kształcenia studentów.

Zapewnianie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami – podstawowe regulacje prawne

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie jest uczelnią, której misja polega zwłaszcza na przełamywaniu barier utrudniających funkcjonowanie osobom z niepełnosprawnościami i innymi szczególnymi potrzebami. Zgodnie z przyjętym ustawodawstwem krajowym wspomnianymi barierami są przeszkody lub ograniczenia architektoniczne, cyfrowe lub informacyjno-komunikacyjne, które uniemożliwiają lub utrudniają osobom ze szczególnymi potrzebami udział w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami¹.

Wewnętrzne prawodawstwo Akademii wychodzi naprzeciw krajowym i międzynarodowym tendencjom w zakresie wzmocnienia ochrony osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami. Zasady funkcjonowania APS uwzględniają przepisy zwłaszcza takich aktów normatywnych, jak:

- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123, poz. 776, t.j. Dz.U. 2023 poz. 100 ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668, t.j. Dz.U. 2022 poz. 574 ze zm.);
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz.U. 2019 poz. 848, t.j. Dz.U. 2023 poz. 82 ze zm.);
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. 2019 poz. 1696, t.j. Dz.U. 2022 poz. 2240 ze zm.);
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2012 poz. 1169 oraz 2018 poz. 1217).

Przywołane regulacje przewidują objęcie pomocą szerokiego kręgu osób ze szczególnymi potrzebami. Są to osoby, które ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajdują, muszą podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi ludźmi². Przepisy

¹ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. 2019 poz. 1696, t.j. Dz.U. 2022 poz. 2240 ze zm.).

² Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. 2019 poz. 1696, t.j. Dz.U. 2022 poz. 2240 ze zm.).

powszechnie obowiązującego prawa nakładają na polskie podmioty publiczne wiele obowiązków związanych z zapewnieniem dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Wprowadzają m.in. kategorie: „racjonalnego usprawnienia”, która oznacza konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nie nakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami, a także „uniwersalnego projektowania”, rozumianą jako projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Tego rodzaju uniwersalne projektowanie nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne³.

W ślad za wskazanymi wymogami wewnętrzne regulacje APS wprowadzają zarówno bardzo szeroką kategorię osób ze szczególnymi potrzebami, jak i szerokie spektrum możliwości działania w celu zapewnienia im dostępności kształcenia we wszystkich formach oferowanych przez Akademię. Na potrzeby wewnętrznych aktów normatywnych w Akademii została przyjęta szeroka definicja osoby ze szczególnymi potrzebami, z której wprost wynika, że obejmuje ona również osoby z niepełnosprawnością. **Za osobę ze szczególnymi potrzebami uważa się osobę, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne lub ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami** (Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. 2019 poz. 1696, t.j. Dz.U. 2022 poz. 2240 ze zm.), **oraz osobę z niepełnosprawnością, w tym osobę niepełnosprawną** w rozumieniu Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668, t.j. Dz.U. 2022 poz. 574 ze zm.), a także Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123, poz. 776, t.j. Dz.U. 2023 poz. 100 ze zm.)⁴.

³ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2012 poz. 1169 oraz 2018 poz. 1217).

⁴ Tak m.in. Regulamin stwarzania studentom z niepełnosprawnościami lub ze szczególnymi potrzebami warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych, Załącznik do Zarządzenia nr 377/2022 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 1 września 2022 r.

Przepisy Akademii, w celu zapewnienia maksymalnej dostępności wspomnianym osobom, wprost odnoszą się do studentów, doktorantów i słuchaczy z niepełnosprawnościami, podkreślając, że należy przez to rozumieć osobę o statusie studenta/doktoranta/słuchacza APS, posiadającego aktualne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub dokument równoważny zgodnie z obowiązującymi przepisami⁵.

Statut⁶ Akademii wyraźnie akcentuje wspomnianą misję uczelni, polegającą zwłaszcza na likwidacji barier, rozumianych jako przeszkody lub ograniczenia architektoniczne, cyfrowe lub informacyjno-komunikacyjne, które uniemożliwiają lub utrudniają osobom ze szczególnymi potrzebami udział w różnych sferach życia Akademii na zasadzie równości z innymi osobami. Wyraźnie podkreśla, że Akademia otacza wsparciem osoby ze szczególnymi potrzebami, w tym osoby z niepełnosprawnościami, zapewniając im dogodne warunki pełnego udziału w życiu społeczności akademickiej poprzez dostosowanie procesów rekrutacji, kształcenia, prowadzenia działalności naukowej i artystycznej oraz zatrudnienia do psychofizycznych potrzeb tych osób⁷.

Przepisy APS regulują przyznawanie uprawnień osobom ze szczególnymi potrzebami. W uzasadnionych przypadkach mogą one ubiegać się o wsparcie Akademii w procesie kształcenia. W proces udzielania wsparcia członkom społeczności akademickiej ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnością, zaangażowane są zwłaszcza takie podmioty Akademii, jak:

- Pełnomocnik Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami,
- nauczyciele akademicki,
- osoby wspierające: asystenci naukowo-metodyczni, asystenci wspierający oraz tłumacze języka migowego.

Osoba ubiegająca się o wsparcie Akademii w procesie kształcenia zobowiązana jest do złożenia kwestionariusza rejestracyjnego wraz z aktualną dokumentacją potwierdzającą stan zdrowia Pełnomocnikowi Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami, który na podstawie

⁵ Tak m.in. Regulamin stwarzania studentom z niepełnosprawnościami lub ze szczególnymi potrzebami warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych, Załącznik do Zarządzenia nr 377/2022 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 1 września 2022 r.; Regulamin wsparcia studentów przez asystentów naukowo-metodycznych, Załącznik do Zarządzenia nr 133/2021 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 27 stycznia 2021 r.

⁶ Statut APS, Załącznik do uchwały nr 482/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 21 grudnia 2022 r.

⁷ Statut APS, Załącznik do uchwały nr 482/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 21 grudnia 2022 r.

posiadanych dokumentów oraz rozmowy z osobą zainteresowaną określa jej indywidualne potrzeby i wskazuje możliwe do wykorzystania formy pomocy. Udzielenie wsparcia Akademii dokonywane jest na podstawie pisemnego wniosku złożonego do dyrektora studiów za pośrednictwem Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami, który opiniując wniosek, proponuje określone formy pomocy i okres ich stosowania. **W celu maksymalnego uproszczenia procedury, będącej likwidacją barier, a zatem formą ułatwienia funkcjonowania osobom ze szczególnymi potrzebami, przyjęto, że wspomniany wniosek może być przedłożony nauczycielowi akademickiemu, który przekazuje go niezwłocznie Pełnomocnikowi Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami⁸.**

Do zadań Pełnomocnik Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami należy w szczególności:

- przyjmować wnioski członków społeczności akademickiej o udzielenie pomocy, zwłaszcza osobom z niepełnosprawnością;
- opiniować wnioski członków społeczności akademickiej o udzielenie wszelkiego rodzaju form pomocy;
- proponować dostosowane do przypadku określone formy pomocy oraz okres ich stosowania;
- stanowić wewnętrzny organ Akademii koordynujący udzielanie pomocy osobom z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami – stanowić pośrednią instancję między wspomnianymi osobami, nauczycielami akademickimi oraz władzami APS w zakresie udzielania pomocy⁹.

Rolą nauczycieli akademickich z kolei jest:

- bezpośrednio stosowanie określonych form pomocy osobom ze szczególnymi potrzebami, m.in. przekazywanie w formie pisemnej lub elektronicznej materiałów dydaktycznych;
- wydłużanie czasu trwania egzaminu/zaliczenia – na zasadach określonych indywidualnie względem osoby, której dotyczy pomoc;

⁸ Statut APS, Załącznik do uchwały nr 482/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 21 grudnia 2022 r.

⁹ Statut APS, Załącznik do uchwały nr 482/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 21 grudnia 2022 r.

- przekazywanie na ręce Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami wniosków społeczności akademickiej o udzielenie pomocy¹⁰.

Asystenci osób ze szczególnymi potrzebami w Akademii powinni natomiast:

- wspierać studentów, doktorantów lub słuchaczy z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami w przezwyciężeniu trudności na drodze realizacji ogółu wymagań wynikających z programu studiów, zwłaszcza w formie konsultacji dla studentów, doktorantów, słuchaczy, a także pracowników APS (asystent naukowo-metodyczny)¹¹;
- udzielać pomocy w poruszaniu się po obiektach Akademii, dojazdach na Akademię środkami komunikacji miejskiej, zapewniać wsparcie komunikacyjno-informacyjne (asystent wspierający)¹².

Podkreślić należy, że Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej wspiera osoby z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami na każdym etapie ich obecności w życiu APS. Wsparcie ma miejsce już na etapie rekrutacji¹³ oraz na etapie korzystania z wszelkich form kształcenia w Akademii – studiów licencjackich, magisterskich¹⁴, doktoranckich¹⁵, Szkoły Doktorskiej¹⁶ czy studiów podyplomowych¹⁷.

¹⁰ Statut APS, Załącznik do uchwały nr 482/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 21 grudnia 2022 r.

¹¹ Regulamin wsparcia studentów przez asystentów naukowo-metodycznych, Załącznik do Zarządzenia nr 133/2021 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 27 stycznia 2021 r.

¹² Regulamin wspierania studentów z niepełnosprawnością przez asystentów, Załącznik do Zarządzenia nr 133/2021 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 27 stycznia 2021 r.

¹³ Uchwała nr 156/2021 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 28 kwietnia 2021 r. w sprawie warunków, trybu oraz terminów rozpoczęcia i zakończenia rekrutacji na studia w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej na rok akademicki 2022/2023.

¹⁴ Regulamin studiów w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do uchwały nr 154/2021 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 28 kwietnia 2021 r.

¹⁵ Regulamin studiów doktoranckich w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do uchwały nr 197/2019 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 24 września 2019 r.

¹⁶ Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do uchwały nr 346/2022 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 27 kwietnia 2022 r.

¹⁷ Regulamin studiów podyplomowych w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do uchwały nr 154/2021 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 28 kwietnia 2021 r.

Student ze szczególnymi potrzebami w uczelni – ogólne wskazówki

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej wspiera studentów z niepełnosprawnościami od wielu lat. Formalnie wsparcie zostało umocowane w 2004 roku, kiedy w Akademii powołano pierwsze Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych i Karier Zawodowych. Obecnie po przekształceniach studenci są wspierani w procesie kształcenia przez Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami. Niezależnie od standardowych form pomocy, każdy student z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami znajdzie wsparcie również w innych sprawach. Do biura po wskazówki czy pomoc w rozwiązaniu problemów zgłaszać się mogą także wykładowcy pracujący ze studentami ze szczególnymi potrzebami. Wszelkie podejmowane działania nakierowane są na zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami we wszystkich obszarach: architektonicznym, cyfrowym oraz komunikacyjno-informacyjnym.

Wszelkie wsparcie oferowane w Akademii studentom z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami ma na celu wyrównanie szans edukacyjnych. Oznacza to, że wsparcie nie może prowadzić do zmniejszenia wymagań dydaktycznych. Pomoc jest realizowana na wniosek zainteresowanej osoby.

Rodzaje wsparcia oferowane w Akademii studentom ze szczególnymi potrzebami:

- **stypendia** – stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych są przyznawane studentom posiadającym ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności¹⁸;
- **nagrywanie wykładów** – studenci mogą uzyskać zgodę na nagrywanie wykładów na dyktafon;
- **materiały w wersjach cyfrowych** – studenci, którzy ze względu na swoją niepełnosprawność nie są w stanie skorzystać z materiałów prezentowanych na zajęciach (np. wyświetlanych na ekranie), mogą uzyskiwać je w wersjach cyfrowych (np. prezentacje PowerPoint, pliki Word, wykresy, tabele). Udostępniane materiały powinny być przygotowane zgodnie z zasadami dostępności (szerzej na ten temat w rozdziale *Podstawowe zasady dotyczące przygotowywania dostępnych materiałów cyfrowych*);

¹⁸ Szerzej na ten temat w Regulaminie ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej oraz trybu i kryteriów ich przyznawania dla studentów w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 397/2022 Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 30 września 2022 r.

- **wydłużony czas egzaminów i zaliczeń** – w uzasadnionych przypadkach studentowi przydzielany jest dodatkowy czas na zaliczenie lub egzamin (studentowi przysługuje czas wydłużony do 50%);
- **egzamin/zaliczenie w innym terminie, innej formie czy innym miejscu** – w niektórych przypadkach ze względu na niepełnosprawność lub szczególne potrzeby konieczne jest zastosowanie dodatkowej formy wsparcia podczas egzaminów/zaliczeń. Zmiana formy z pisemnej na ustną lub odwrotnie, zastosowanie urządzeń wspomagających (np. komputer do pisania) lub np. przeprowadzenie prezentacji indywidualnie (a nie przed całą grupą) pozwolą na rzetelne sprawdzenie umiejętności studenta w dostosowanych do jego potrzeb warunkach;
- **wypożyczalnia sprzętu** – APS dysponuje wypożyczalnią specjalistycznego sprzętu. Studenci mogą korzystać z takich sprzętów, jak: laptopy, dyktafony, czytniki e-booków, lupy elektroniczne, urządzenia lektorskie (sprzęty są wypożyczane bezpłatnie i są objęte ubezpieczeniem);
- **transport** – dla studentów poruszających się na wózkach lub mających inne problemy z poruszaniem się na terenie Warszawy Akademia finansuje specjalistyczny transport z domu/akademika do uczelni;
- **tłumacze PJM** (Polskiego Języka Migowego) – studenci z wadą słuchu uzyskują pomoc tłumacza PJM na wykładach, ćwiczeniach, egzaminach/zaliczeniach oraz w kontaktach na uczelni (Akademia od wielu lat współpracuje z profesjonalnymi tłumaczami języka migowego). Do krótkich rozmów można skorzystać z usługi tłumacza *online*. Wystarczy na głównej stronie APS kliknąć w zakładkę Tłumacz migowy, by połączyć się z osobą, która w czasie rzeczywistym przetłumaczy rozmowę. Do poprawnego działania potrzebny jest komputer z głośnikami i kamerą. Można połączyć się też za pomocą smartfona;
- **porady psychologiczne** – na APS funkcjonuje Akademicka Poradnia Psychologiczna (APP). Studenci mogą anonimowo zgłaszać się z różnymi problemami. Poradnia zapewnia bezpłatną pomoc psychologiczną w formie: konsultacji psychologicznej, poradnictwa psychologicznego, interwencji kryzysowej, warsztatów psychoedukacyjnych, psychoterapii indywidualnej, psychoterapii grupowej;
- **asystenci wspierający** – asystenci transportowo-wspierający pomagają studentom z niepełnosprawnościami zarówno w poruszaniu się po obiektach uczelni, jak i w nauce, w tym w bibliotece, w kontaktach z wykładowcami czy biurem spraw studenckich;

- **asystenci naukowo-metodyczni** – rolę tę pełnią wykładowcy, którzy pomagają studentom z niepełnosprawnościami poprzez prowadzenie dodatkowych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb, zajęć konsultacyjnych;
- **dostosowywanie materiałów dydaktycznych** – studenci z niepełnosprawnościami mogą otrzymywać materiały z zajęć w wersjach cyfrowych oraz uzyskiwać bezpłatny dostęp do bibliotek cyfrowych. Obecnie APS współpracuje z biblioteką ABC UW. Istnieje też możliwość przygotowania innych niedostępnych materiałów w dostępnej formie. Wystarczy zgłosić się w tej sprawie na adres bon@aps.edu.pl;
- **zwiększona absencja, indywidualna organizacja studiów¹⁹** – w uzasadnionych przypadkach (np. pobyt w szpitalu, zmiana leczenia, pogorszenie stanu chorobowego) istnieje możliwość uzupełnienia nieobecności i zaległości związanych ze zwiększeniem absencji studenta na zajęciach w określonym terminie po indywidualnym ustaleniu z wykładowcą.

Potwierdzenie uprawnień

Jeżeli nie ma pewności, że studentowi przysługuje prawo do korzystania z konkretnych form wsparcia, jego uprawnienia można potwierdzić w biurze Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami. Można też poprosić studenta o przedstawienie stosownego zaświadczenia wystawionego przez wspomnianego pełnomocnika lub dyrektora studiów.

Ewakuacja osób z niepełnosprawnościami lub innymi szczególnymi potrzebami

Podczas ewakuacji należy postępować zgodnie z aktualnym planem ewakuacji obowiązującym w APS. Do ewakuacji osób z trudnościami w poruszaniu się lub osób nieprzytomnych należy używać krzeseł ewakuacyjnych znajdujących się w budynkach uczelni.

Sytuacje zagrożenia

W sytuacjach zagrożenia życia lub zdrowia, które mogą wystąpić podczas prowadzonych zajęć, należy udzielić pierwszej pomocy i w razie konieczności wezwać pomoc lekarską. W przypadku wystąpienia zdarzeń lub zachowań osób ogólnie uznawanych za niestandardowe lub niebezpieczne, które mogą prowadzić do sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia, należy powiadomić odpowiednie służby (policja, pogotowie ratunkowe, straż) oraz władze Akademii.

¹⁹ Szerzej na ten temat w Regulaminie studiów w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Załącznik nr 1 do uchwały nr 154/2021 Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 28 kwietnia 2021 r.

Dodatkowe informacje

Z informacjami o rodzajach oferowanego w Akademii wsparcia można zapoznać się na stronie internetowej APS (w zakładce Wsparcie dla studentów) lub w biurze Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami (Budynek A, parter, pok.1052, tel. 225893641, e-mail: bon@aps.edu.pl).

Student z niepełnosprawnością słuchową

Wprowadzenie

Osoby z niepełnosprawnością słuchową stanowią zróżnicowaną grupę m.in. ze względu na: możliwości odbioru dźwięków otoczenia (w tym dźwięków mowy), poziom rozumienia i rozwoju mowy dźwiękowej oraz znajomość języka narodowego. Język polski dla wielu osób z niepełnosprawnością słuchową jest językiem obcym, gdyż wychowując się w rodzinach niesłyszących, komunikujących się w języku migowym, języka narodowego zaczynają uczyć się dopiero w przedszkolu lub w szkole.

Kazimiera Krakowiak (2013), biorąc pod uwagę zarówno ich możliwości słuchowe, jak i rozwój kompetencji językowych, dokonała klasyfikacji osób z wadą słuchu. Wśród nich wyróżniła osoby:

- **funkcjonalnie słyszące** – które niezależnie od stopnia uszkodzenia słuchu rozpoznają mowę z użyciem aparatów słuchowych na drodze naturalnej. Są to osoby z:
 - nieznacznym obniżeniem sprawności słyszenia – nie mają one wad wymowy, mogą rozmawiać przez telefon, mają zachowany słuch fonematyczny;
 - lekkim obniżeniem sprawności słyszenia – mogą mieć problem z rozumieniem mowy w hałasie, mają prawidłowo rozwinięty język foniczny, u niektórych mogą występować wady wymowy;
- **niedosłyszające** – które niezależnie od stopnia uszkodzenia wykorzystują słuch jako wiodący w odbieraniu mowy, choć mogą nie rozumieć wszystkich fonemów. Ich mowa rozwija się w sposób spontaniczny, choć z opóźnieniem, konieczna jest im pomoc logopedyczna;
- **słabosłyszające** – których mowa nie rozwija się spontanicznie, pomimo stosowanych protez słuchowych, korzystają głównie z percepcji wzrokowej, słuch pełni drugorzędną rolę w poznawaniu;
- **niesłyszające** – które nie wykorzystują zmysłu słuchu w aktach komunikacyjnych, konieczne jest wprowadzenie języka migowego.

Niezależnie od przedstawionej różnorodności osoby z wadą słuchu są autonomiczne, gdyż są w stanie zdobywać wiedzę, rozwijać swoje zdolności i zainteresowania, co sprzyja ich aktywizacji zawodowej oraz uczestniczeniu w życiu społecznym, a także (coraz częściej) podejmowaniu nauki na studiach wyższych.

Najpoważniejszymi trudnościami studentów z niepełnosprawnością słuchową są problemy związane z porozumiewaniem się ze słyszącymi przy pomocy mowy werbalnej; ograniczona znajomość języka polskiego na poziomie akademickim, która może powodować błędne przyswajanie treści. Student niesłyszący, korzystając głównie z zapisu graficznego i odczytując mowę z ust, ma tendencję do mechanicznego, pamięciowego uczenia się, bez zrozumienia treści. Formułując odpowiedzi na pytania, odtwarza z pamięci wyuczone fragmenty tekstu pisanego, często nieadekwatnie i błędnie.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia

Niepełnosprawność słuchowa nie uniemożliwia studentowi zdobywania wiedzy w pełnym zakresie, dlatego należy przed nim stawiać takie same wymagania, jak przed studentami słyszącymi. Wiąże się to z uznaniem ich kwalifikacji, których potwierdzeniem jest uzyskany dyplom.

Biorąc pod uwagę specjalne potrzeby edukacyjne studentów z wadą słuchu, należy wybrać najodpowiedniejszą dla nich metodę porozumiewania się, sposób zdobywania wiedzy, sposób zaliczania treści przedmiotowych oraz tryb zdawania egzaminów końcowych. Do tych metod należą: pisanie i czytanie w języku polskim, język polski realizowany w postaci mowy artykułowanej, oraz polski język migowy (PJM). Każdy student z wadą słuchu powinien znać język polski, choć nie zawsze będzie on realizowany w postaci mowy dźwiękowej. Często studenci nie mówią, korzystają z pomocy tłumacza polskiego języka migowego, ale powinni poprawnie pisać i czytać w języku narodowym, co pozwala im na samodzielne zdobywanie i pogłębianie wiedzy.

Pracując ze studentem z wadą słuchu:

- Warto rozważyć, w porozumieniu ze studentem, przygotowanie dla niego konspektu zajęć, wraz z podaniem wykazu literatury (ze wskazaniem stron), który jest dedykowany poruszonym na zajęciach treściom. Ułatwi to studentowi powtórzenie treści w domu i pomoże w przygotowaniu się do zaliczenia przedmiotu. Na kolejnych zajęciach przy pomocy tzw. wejściówki można sprawdzić poziom przyswojenia treści, a na spotkaniu indywidualnym, np. podczas dyżuru, poświęcić czas na ewentualne korygowanie błędów.
- Zaleca się umożliwienie studentowi z wadą słuchu podejście do zaliczeń i egzaminów w formie pisemnej, czyli w formie bardziej dostępnej ze względu na posiadaną wadę słuchu.

Osoby niedosłyszące w kontaktach bezpośrednich korzystają z odbioru słuchowego mowy, a także wspierają się odczytywaniem mowy z ust. Rozpoznając potrzeby studenta w zakresie porozumiewania się w taki sposób, należy pamiętać o kilku podstawowych zasadach ułatwiających rozumienie komunikatu na drodze słuchowej i wzrokowej:

- Na zajęciach czy podczas indywidualnych konsultacji ze studentem z wadą słuchu należy mówić wyraźnie, lekko zwalniając tempo wypowiedzi, ale nie podnosząc znacząco natężenia głosu, nie krzyczeć i nie przesadzać z nadmierną artykulacją, gdyż uniemożliwi to studentowi zrozumienie komunikatu. Sposób mówienia powinien być naturalny, wyraźny i nieco głośniejszy.
- Aparat słuchowy, z którego korzysta student z niepełnosprawnością słuchową jest swoistym wzmacniaczem, gdy zatem mówi się naturalnie, osoba korzystająca z protezy słuchowej, słyszy mowę na odpowiednim dla siebie poziomie.
- Niewłaściwym zachowaniem jest podnoszenie głosu, gdy korzysta się z mikrofonu, np. w dużej auli wykładowej. Podwójne wzmocnienie dźwięków mowy, które odbiera student z wadą słuchu, powoduje ból uszu, ból głowy, znużenie i zmęczenie.
- Należy również pamiętać, by twarz osoby mówiącej była zawsze dobrze oświetlona i widoczna. W czasie mówienia nie należy zatem zasłaniać ust dłonią, chodzić po sali, odwracać się do tablicy czy często zmieniać pozycji (siedząca–stojąca). Kontakt utrudniają również zbyt duże, w jaskrawych kolorach, absorbujące uwagę wzrokową dodatki (np. apaszki, kolczyki, opaski, krawaty), czy zbyt długi zarost u mężczyzn, który zakrywa wargi i uniemożliwia prawidłowe odczytywanie mowy z ust. Dbając o prawidłowe oświetlenie twarzy, wykładowca powinien stać przodem do źródła światła, a więc przodem do okna lub sztucznego oświetlenia.
- Przed rozpoczęciem rozmowy/zajęć warto upewnić się, że osoba z wadą słuchu nawiązuje z wykładowcą kontakt wzrokowy. Jeśli nie, należy zasygnalizować gotowość do rozpoczęcia kontaktu werbalnego, np. pomachać do niej dłonią, delikatnie dotknąć ramienia czy ewentualnie kilkakrotnie zamrużyć oświetleniem sali.
- Należy pamiętać o częstym podchwytywaniu kontaktu wzrokowego ze studentem z wadą słuchu w celu zachęcania go do dalszego skupiania uwagi.
- Jeśli student nie porozumiewa się przy pomocy mowy werbalnej, a korzysta z pomocy tłumacza PJM, należy pamiętać o jego roli. Tłumacz nie jest opiekunem czy asystentem studenta niesłyszącego, ale pomaga mu w lepszym rozumieniu przekazywanych treści.

Zwracając się do tłumacza zamiast studenta z wadą słuchu, nieświadomie ignoruje się jego osobę i pomija jako podmiot w tej relacji. Rozmawiając ze studentem, należy zatem zwracać się bezpośrednio do niego. Do niego też należy kierować komunikaty, informacje, pytania. Tłumacz przekaże je studentowi, a wykładowca okaże w ten sposób szacunek osobie niesłyszącej.

- Zwracając się do studenta z uszkodzonym słuchem, należy budować proste zdania i unikać zdań złożonych. Komunikat powinien być zrozumiały, konkretny i rzeczowy. Mówiąc, należy podkreślać swoją wypowiedź naturalną gestykulacją, mimiką czy pantomimiką. Jeśli wypowiedź nie zostanie zrozumiana, należy ją powtórzyć, szukając innych, prostszych słów. W ostateczności można wyrazić myśl przy pomocy pisma.

Inne wskazówki

Studenci słabosłyszący Akademii mogą wypożyczyć aparaturę wspomagającą słyszenie. Są to systemy składające się z nadajnika mowy i odbiornika współpracującego z protezą słuchową studenta. Dlatego, jeśli student zwróci się do wykładowcy z prośbą o wykorzystanie podczas zajęć z tej aparatury, wykładowca powinien przypiąć nadajnik w wygodny sposób do ubrania. Mikrofon nadajnika należy umieścić jak najbliżej ust. Głos osoby mówiącej zostanie przekazany bezpośrednio do odbiornika, z którego korzysta student. Mowa, którą przekazywane są treści podczas zajęć, powinna pozostać naturalna. Dzięki temu student będzie odbierać ją wyraźnie i w ten sposób daje się mu szansę na bardziej aktywny udział w zajęciach. Korzystając ze słuchu, będzie mógł, podobnie jak jego słyszący koledzy, samodzielnie sporządzać notatki i równocześnie odbierać komunikaty od wykładowcy i kolegów z grupy, a także brać udział w dyskusji.

Rekomendacje

Książki

Bieńkowska, K., Wereszka, K. (2013). Studenci z wadą słuchu w Akademii Pedagogiki Specjalnej – wybrane problemy. W: B. Tylewska-Nowak, W. Dykcik (red.), *Student z niepełnosprawnością w szkole wyższej* (173–182). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Eckert, U. (1997). Pedagogika niesłyszących i niedosłyszących – surdopedagogika. W: W. Dykcik (red.), *Pedagogika specjalna* (s. 150–158). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

- Krakowiak, K. (2012). Typologia uszkodzeń słuchu i osób nimi dotkniętych. W: S. Grabias, M. Kurkowski (red.), *Logopedia. Teoria zaburzeń mowy* (s. 215–248). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Krakowiak, K. (2013). *Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Wereszka, K. (2014). Studenci z wadą słuchu w uczelniach wyższych na przykładzie APS. W: K. Bieńkowska, K. Wereszka (red.), *Tradycja, teraźniejszość i perspektywy w polskiej surdopedagogice*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego.

Przydatne linki

[Polski Związek Głuchych](#)

[Edukacja głuchych. \(2014\). Redaktor raportu Mariusz Sak. Warszawa: Rzecznik Praw Obywatelskich \(PDF, 994 kB\)](#)

[Funkcjonuję całkowicie normalnie. Rozmowa o implantach ślimakowych Cochlear i procesorze Kanso 2. Medicus Expert \(Film, 18:20\)](#)

[Karta komunikacji z osobą głuchą w POZ \(PDF, 1,0 MB\)](#)

[Najwspanialszy dar: odzyskanie słuchu za sprawą implantu ślimakowego. MED.-EL \(Film, 1:42\)](#)

[Osoby głuche w Polsce 2020. Wyzwania i rekomendacje. Raport Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych \(PDF, 1,8 MB\)](#)

[Rafał-Łuniewska, J., Bieńkowska, K., Dostosowywanie wymagań wobec dziecka niesłyszącego i słabosłyszącego w edukacji przedszkolnej. Wydział Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych. ORE \(PDF, 1,3 MB\)](#)

Student z zaburzeniami mowy / porozumiewania się

Wprowadzenie

Mowa jest podstawowym i naturalnym sposobem porozumiewania się ludzi między sobą. Prawidłowe mówienie jest uzależnione od dobrze działającego analizatora słuchowego oraz prawidłowo funkcjonującego układu nerwowego na poziomie ośrodków korowych mowy. Nadawanie wyraźnych, zrozumiałych dla odbiorcy komunikatów umożliwia sprawnie działający aparat artykulacyjny. Rozwój mowy zawsze jest uzależniony od częstego i bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem. Dzięki temu osoba mówiąca nabywa nowe kompetencje: w zakresie prozodii mowy, a więc tonacji, barwy głosu, zasobu słów, wyrazistości, płynności, tempa, a także poprawności gramatycznej wypowiedzi w danym języku.

Zaburzenia mowy to wszelkie nieprawidłowości, które powodują problemy z poprawną realizacją jednej lub wielu głosek w wymawianych wyrazach, problemy w prawidłowym wystawianiu się, a także mogą dotyczyć prozodii mowy. Każde zaburzenie mowy u nadawcy powoduje utrudnione rozumienie przekazu werbalnego przez odbiorcę, co utrudnia lub uniemożliwia efektywną komunikację.

Zaburzenia mowy mogą: być spowodowane wieloma czynnikami, zarówno endo-, jak i egzogennymi; mieć podłoże genetyczne; występować na skutek udaru mózgu lub wylewu krwi do ośrodkowego układu nerwowego; wynikać z fizycznego uszkodzenia narządów artykulacyjnych, nieprawidłowości w układzie nerwowym, a także innych chorób neuropsychiatrycznych, którym współtowarzyszy (np. autyzm, schizofrenia); występować na skutek nabytych zaburzeń w wyniku czynnika chorobotwórczego; być skutkiem problemów o podłożu psychicznym.

Wśród najczęstszych zaburzeń mowy wyróżnia się:

- **jąkanie** – zaburzenie płynności mowy, które może mieć różny charakter (może dotyczyć problemów z: rozpoczynaniem wypowiedzi, wypowiedzianiem zdań, dłuższych wyrazów, akcentowanych sylab, prawidłowym wypowiedzianiem częściej spółgłosek niż samogłosek);
- **dyslalię** (dyslalię całkowitą – bełkot) – wada wymowy polegająca na realizacji fonemów odbiegających od normy, ustalonej przez zwyczaj społeczny (Kaczmarek, 1977), wynikająca z wad ukształtowania lub uszkodzenia organów, takich jak: język, podniebienie czy wargi. Najczęstszymi postaciami dyslalii są: seplenienie, mówienie przez nos, nieprawidłowa

wymowa głoski „r”, wymowa bezdźwięczna czy nieprawidłowe wymawianie głosek tylnojęzykowych;

- **alalię** – dolegliwość związana z zaburzeniami mowy spowodowaną uszkodzeniem struktur korowych mózgu, do których doszło jeszcze przed nauką mowy. Osoby z alalią porozumiewają się z otoczeniem za pomocą gestów. Alalia może przekształcić się z czasem w dyslalię;
- **afazję** – zaburzenia wynikające z uszkodzeń korowych ośrodków mowy, ujawniające się w postaci pełnego lub częściowego rozpadu wszystkich typów kompetencji językowej i/lub zaburzeń sprawności realizacyjnych (Grabias, 1997).

Afazja nie jest zaburzeniem jednorodnym. W zależności od nasilenia i miejsca uszkodzenia ośrodków korowych zaburzenia o charakterze afatycznym mogą mieć różne symptomy.

Wśród nich wyróżnia się:

- brak rozwoju mowy, albo całkowita niezdolność do mówienia i rozumienia mowy (afazja całkowita);
- brak rozwoju ekspresji językowej lub całkowita utrata mówienia przy zachowanym nawet w niewielkim stopniu rozumieniu (afazja częściowa, motoryczna);
- całkowita utrata rozumienia przy zachowanym nawet w niewielkim stopniu mówieniu (afazja częściowa; sensoryczna, czuciowa lub inaczej akustyczna).

Osoba z afazją ruchową najczęściej rozumie mowę, lecz ma trudności z budowaniem własnych wypowiedzi. Podczas rozmowy używa pojedynczych, krótkich słów (są to głównie rzeczowniki). Wypowiedzi nie są poprawne pod względem gramatycznym. Osoba z tym typem zaburzenia zazwyczaj zdaje sobie sprawę z popełnianych błędów.

- **afonię** – utrata głosu, która może wynikać z nieprawidłowego funkcjonowania krtani, a także może mieć podłoże nerwicowe. Fałdy głosowe mogą zostać zniekształcone przez choroby zapalne lub raka krtani, natomiast u niektórych osób całkowita lub częściowa afonia jest dosyć częstym symptomem nerwicy lękowej;
- **parafazję** – cechuje się zachowaniem umiejętności płynnego mówienia i jednoczesnym przekręcaniem wyrazów lub używaniem nieprawidłowych słów. Dolegliwość ta pojawia się na skutek uszkodzenia kory mózgowej, która odpowiada za mowę (ośrodek Wernickego), np. w chorobie Alzheimera oraz z powodu uszkodzenia obszaru kory mózgowej położonego peryferycznie od niego.

Osoby z zaburzeniami mowy mogą mieć problemy w zakresie tworzenia wypowiedzi ustnych i pisemnych, a także problemy z rozumieniem przekazywanych im komunikatów.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia

- Podczas bezpośrednich kontaktów ze studentem, który ma zaburzenia mowy / porozumiewania się, należy uzbroić się w cierpliwość, a także poświęcić studentowi więcej czasu i uwagi.
- Chcąc zachęcić studenta do rozmowy, należy starać się stworzyć przyjazną atmosferę spotkania, zapewnić go o swojej gotowości do dialogu i utrzymywać kontakt wzrokowy ze studentem.
- Należy zachęcać studenta do dalszego formułowania wypowiedzi – bez poprawiania go, bez przerywania jego wypowiedzi i wyręczania go. Nie powinno się okazywać zniecierpliwienia. W przyjaznej atmosferze student chętniej będzie podejmował dalszy dialog.
- Powinno się pomagać tylko w razie konieczności, np. podpowiadając trudne słowo, ale nie więcej niż jedno, starając się robić to jak najrzadziej, by nie zniechęcić studenta do podejmowania aktywności w zakresie porozumiewania się. Nie należy wypowiadać się za studenta.
- W razie niezrozumienia tego, co student powiedział, należy spokojnie poprosić go o powtórzenie niezrozumiałego fragmentu wypowiedzi. W szczególnie trudnej sytuacji można zadać studentowi pytanie wymagające krótkiej odpowiedzi, bądź jedynie ruchu głową wyrażającego potwierdzenie lub zaprzeczenie.
- Powinno się zadbać o stworzenie studentowi możliwie komfortowych warunków wypowiedzi, przede wszystkim zapewnić odpowiednie pomieszczenie, ciszę i wyeliminować stresujące okoliczności.
- Należy rozważyć, w razie potrzeby i w porozumieniu ze studentem, indywidualny, dostępny sposób zaliczenia przez studenta określonej partii materiału.
- Nie jest wskazane zwalnianie studenta z wygłaszania referatów i prezentacji. Warto zachęcać go do publicznego wystąpienia, lecz równocześnie pozwolić mu na przygotowanie prezentacji multimedialnej wzbogaconej o krótkie komentarze. Szczegółowe informacje mogą być umieszczone na slajdach. W przypadku pierwszej prelekcji studenta może on wygłosić referat przed mniejszym audytorium, w obecności kilku kolegów z roku. Ma to na

celu stopniowe pokonywanie barier przez studenta i zachęcenie do wygłaszania kolejnych prezentacji już przed całą grupą.

- Zaliczenia i egzaminy osób z zaburzeniami mowy / porozumiewania się powinny być przeprowadzane w takiej samej formie, jak dla innych studentów. Tylko w wyjątkowych sytuacjach, kiedy komunikacja ustna jest bardzo utrudniona, należy stosować formę pisemną.
- Do osób z zaburzeniami mowy / porozumiewania się należy podchodzić w sposób naturalny, bez lęku. Obawy i zahamowania mogą sparaliżować zarówno wykładowcę, jak i studenta.
- Warto poinformować studenta o dostępnych formach wsparcia prowadzonych w APS.
- Przed studentami z zaburzeniami mowy / porozumiewania się powinny być stawiane takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a ich kompetencje będą poświadczone uzyskanym przez nich dyplomem.

Rekomendacje

Książki

Balejko, A. (2017). *Wady mowy i wymowy*. Białystok: Wydawnictwo Logopedyczne.

Kaczmarek, L. (1977). *Nasze dziecko uczy się mowy*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie.

Przydatne linki

[Diagnoza i terapia osób z afazją – dr Michał Bitniok. Awangarda Logopedii #7 \(Film, 1:24:11\)](#)

[Grabias, S. \(1997\). Typologie zaburzeń słuchu, głosu i komunikacji językowej. *Audiofonologia*, 10, 9–36 \(PDF, 13,0 MB\)](#)

[W prostych słowach: Afazja \(Film, 3:47\)](#)

[Zestawienie bibliograficzne – logopedia, zaburzenia mowy 1991–2017 \(PDF, 765 kB\)](#)

Student z niepełnosprawnością wzroku

Wprowadzenie

Osoby z niepełnosprawnością wzroku stanowią bardzo zróżnicowaną grupę pod względem możliwości wzrokowych, a w konsekwencji indywidualnych potrzeb i ich realizacji w różnych obszarach życia. Biorąc pod uwagę kryterium okulistyczne, czyli ostrość wzroku i pole widzenia, za osoby niewidome uważa się osoby, które całkowicie nie widzą (ostrość wzroku 0,00, brak poczucia światła), lub osoby z głęboką słabowzrocznością, kiedy ostrość wzroku przy maksymalnej korekcji okularowej nie przekracza 0,05 pełnej ostrości wzroku, lub osoby z ograniczonym polem widzenia nie większym niż 20 stopni, niezależnie od ostrości wzroku (pole widzenia osób widzących zawarte jest w przedziale 160 stopni w pionie i 180stopni w poziomie).

Jeszcze bardziej zróżnicowana pod względem możliwości wzrokowych jest grupa osób słabowidzących. Biorąc pod uwagę kryteria medyczne, ostrość wzroku osoby słabowidzącej mieści się w przedziale od 0,05 do 0,3 pełnej ostrości przy maksymalnej korekcji okularowej lub pole widzenia jest ograniczone do 30 stopni. Ze względu na czas wystąpienia niesprawności wzroku wyodrębnia się osoby z niesprawnością wzroku od urodzenia i osoby ociemniałe, które utraciły wzrok po 5. roku życia.

Analiza możliwości wzrokowych według kryteriów medycznych jest jednym ze sposobów klasyfikacji osób z dysfunkcją wzroku i jest wykorzystywana głównie w orzecznictwie. W aspekcie rehabilitacyjnym niezwykle istotne jest natomiast kryterium funkcjonalne, gdyż to, na ile dana osoba widzi, jest odczuciem subiektywnym i zależnym od wielu czynników. Na funkcjonowanie wzrokowe (tzn. na wykorzystanie wzroku przy wykonywaniu różnych czynności), poza ostrością wzroku i polem widzenia, znaczący wpływ mają czynniki zewnętrzne (np. światło, kontrast, odległość), a także dyspozycje indywidualne danej osoby, w tym m.in. cechy psychiczne i fizyczne oraz integracja sensoryczna. Czynniki te należy również uwzględnić przy organizacji i realizacji procesu edukacji osób z niepełnosprawnością wzroku.

Dysfunkcja wzroku może powodować w różnym stopniu i zakresie wiele następstw funkcjonalnych, takich jak:

- niemożność odbierania wrażeń wzrokowych,
- ograniczenia orientacji w przestrzeni i poruszania się,

- ograniczenie możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym,
- ograniczenie samodzielności w różnych innych sferach życia,
- ograniczenie możliwości rozwijania zainteresowań.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne

- Do studenta z niepełnosprawnością wzroku należy zwracać się per pan lub per pani z podaniem imienia, nazwiska.
- W rozmowie nie należy używać gestykulacji bez wyjaśnień słownych.
- Nie należy obawiać się słów „popatrz”, „zobacz”, „widzisz” itp. Są one taką samą częścią słownika osób niewidomych, jak i osób widzących.
- Przed udzieleniem wsparcia w realizacji procesu dydaktycznego należy przekazać informacje o możliwości uzyskania pomocy i jej rodzajach (dostosowanie materiałów, nagrywanie zajęć, wybór miejsca w sali, wybór formy zaliczenia itp.).
- Skutki niepełnosprawności wzroku występują w różnym nasileniu i zakresie. Tak więc każdy student doświadczający tej niepełnosprawności powinien być traktowany indywidualnie.
- Wykładowca powinien odczytywać na głos wszystko, co zapisuje na tablicy oraz to, co znajduje się w prezentacji multimedialnej (wskazane jest udostępnianie prezentacji lub innych materiałów dydaktycznych studentom niewidomym i słabowidzącym).
- Prezentowane podczas zajęć przedmioty, modele powinny być przez osobę niewidomą lub słabowidzącą dokładnie poznane przy użyciu dotyku lub innych zmysłów. Osoby z niepełnosprawnością wzroku potrzebują zazwyczaj więcej czasu na obserwację jakiegoś obiektu.
- Należy pozwolić studentowi na używanie pomocy optycznych lub różnego rodzaju środków dydaktycznych (np. komputera, dyktafonu).
- Przygotowanie i adaptacja materiałów, pomocy dydaktycznych powinny odbywać się według określonych zasad. Główne z nich to: stosowanie prostych krojów czcionki, bez ozdobników tzw. szeryfów, np. Arial czy Verdana; używanie czcionki o wielkości 16–18 punktów; stosowanie odstępów między wierszami o podwójnej wielkości; tworzenie większych marginesów wewnętrznych, osoba czytająca przy pomocy urządzeń powiększających może mieć trudności w ich odczytaniu w miejscu łączenia się kartek; umieszczanie tekstu na jednolitym, kontrastowym tle. Szczegółowe wskazania

i ich przykłady opisane są w publikacji [Kończyk, D. \(red.\). \(2008\). Zasady adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób słabowidzących. Warszawa: Wydawnictwa UW.](#)

- Dostosowywać należy również materiały graficzne do możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku.
- Nie należy obniżać wymagań wobec studenta z niepełnosprawnością wzroku, tylko w razie potrzeby dostosowywać je, np. zmieniając formę zaliczenia z pisemnej na ustną.

Inne wskazówki

Wskazania do adaptacji otoczenia dla osób z niepełnosprawnością wzroku

- Należy unikać stosowania szklanych ścian i drzwi.
- Drzwi powinny kontrastować z tłem (można oznaczyć tylko framugi). Napisy kontrastujące z powierzchnią drzwi w zwykłym druku powinny znajdować się na wysokości oczu, czyli 1,40–1,70 m. Zalecane jest, by numery były wypukłe.
- Oznaczenia i napisy w brajlu powinny znajdować się na wysokości około 1,40 m i ważne jest, by były umieszczane w sposób konsekwentny, np. zawsze nad klamką lub obok drzwi od strony klamki.
- Stopnie schodów powinny być wykonane z materiałów antypoślizgowych. Na całej szerokości schodów, 0,50 m przed pierwszym stopniem w górę i 0,50 przed pierwszym stopniem w dół, powinno być zainstalowane oznakowanie dotykowe – pas ostrzegawczy o minimalnej szerokości 0,50 m.
- Krawędzie pierwszego i ostatniego stopnia należy oznakować pasem kontrastowym (najlepiej koloru żółtego) o szerokości 8–10 cm.
- Poręcze powinny być w kolorze kontrastującym z tłem ścian.
- Wszystkie powierzchnie szlaków komunikacyjnych powinny być antypoślizgowe.
- Na ścianie na całej długości korytarza można umieścić listwę w kolorze kontrastowym do koloru ściany, tak aby jej górna krawędź znajdowała się na wysokości 1,00–1,10 m; listwa będzie wyznaczała szlak komunikacyjny.
- W pomieszczeniach powinna być możliwość regulacji natężenia światła (żaluzje, wyłączniki termostorowe) oraz doświetlenia punktowego – lampki.

Rekomendacje

Broszury

[Broszura o osobach niewidomych – awers \(PDF, 161 kB\)](#)

[Broszura o osobach niewidomych – rewers \(PDF, 109 kB\)](#)

Filmy

[Zestawienie PZN multimediiów obrazujących funkcjonowanie osób niewidomych i słabowidzących](#)

szczególnie polecane są cztery z nich:

- [Jak widać, kiedy niewiele widać \(Film, 9:36\)](#)
- [N jak niewidomy, czyli jak pomóc osobie z dysfunkcją wzroku \(Film, 9:15\)](#)
- [Rehabilitacja osób słabowidzących..., cz. 2, usprawnianie widzenia pomoce optyczne \(Film, 11:28\)](#)
- [Zauważyć słabowidzących. Słabowidzący są wśród nas \(Film, 8:13\)](#)

[Aplikacja pomagająca w poruszaniu się – BlindWiki \(Film, 2:11\)](#)

[Jak osoby niewidome korzystają z Internetu \(Film, 12:57\)](#)

Przydatne linki

[Nowe technologie dla osób z niesprawnością wzroku](#)

[Polski Związek Niewidomych](#)

[Projektowanie i adaptacja przestrzeni do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.](#)

[Zalecenia i przepisy \(2016\). Warszawa: PZN \(PDF, 1,2 MB\)](#)

[Studenci niewidomi i słabowidzący – poradnik dla wyższych uczelni. Vademecum adaptacji stanowiska komputerowego \(2007\). Kraków: Fundacja Instytutu Rozwoju Regionalnego \(PDF, 844 kB\)](#)

Student z niepełnosprawnością ruchową

Wprowadzenie

Niepełnosprawność ruchowa może dotyczyć całego ciała lub poszczególnych jego części (rąk, nóg, kręgosłupa). Może mieć charakter czasowy lub trwały. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) uszkodzenia ruchowe można podzielić na trzy grupy:

– Uszkodzenia i braki w anatomicznej strukturze ruchu

Osoby z uszkodzeniem anatomicznej budowy narządu ruchu mają uszkodzenia kości i mięśni kończyn, które spowodowane są urazami lub amputacjami. Uszkodzenia te mogą mieć różny zakres i dotyczyć jednej kończyny lub dwóch, trzech, a nawet czterech kończyn.

– Zaburzenia czynności motorycznych

Osoby z zaburzeniami motorycznymi są dotknięte niepełnosprawnością wywołaną różnymi schorzeniami neurologicznymi, takimi jak udar mózgu, zator czy dziecięce porażenie mózgowe. Zaburzenia czynności motorycznych mogą obejmować porażenie, czyli całkowite zniesienie czynności ruchowych (paraliż, bezwład) lub niedowład, czyli częściowe zniesienie czynności ruchowych, obniżenie sprawności i poprawności wykonywania ruchów, osłabienie ich siły, spowolnienie ruchów. Dysfunkcje narządu ruchu bardzo często są spowodowane uszkodzeniami rdzenia kręgowego.

– Deformacje narządów ruchu

Deformacje narządu ruchu są wywołane przez nieprawidłowości lub uszkodzenia anatomicznej budowy narządów ruchu lub poszczególnych elementów. Powodują je najczęściej wady wrodzone lub schorzenia kości i mięśni. Przyjmują one różne postacie, takie jak: brak niektórych elementów narządu ruchu, dodatkowy element narządu ruchu, nieprawidłowe ukształtowanie elementu, deformacje w postaci zeszywnienia stawów, kręgosłupa, zaniki mięśni.

Skutki niepełnosprawności ruchu występują w różnym nasileniu i zakresie. Porażenie mózgowe może np. utrudniać chodzenie, funkcje ramion, a także powodować słabą koordynację. Może również prowadzić do mimowolnych ruchów, znacznego napięcia mięśniowego oraz uszkodzenia mowy.

W procesie studiowania największe trudności osobom z niepełnosprawnością ruchową mogą sprawiać:

- poruszanie się w niedostosowanych architektonicznie budynkach;
- konieczność szybkiego przemieszczania się między salami/budynkami na poszczególne zajęcia;
- ból na skutek zbyt długiego przebywania w jednej pozycji podczas wielogodzinnych zajęć;
- wykonywanie czynności manualnych, wymagających precyzji.

Czasami trudnościami w poruszaniu się towarzyszą również problemy w innych obszarach, np. trudności w mówieniu, problemy z pamięcią, przetwarzaniem informacji czy trudności w percepcji.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne

Ze względu na zróżnicowane potrzeby wskazane jest indywidualne podejście do każdej osoby z niepełnosprawnością ruchu. Przede wszystkim należy zapytać, czy student wymaga pomocy, by była zarazem dyskretna i skuteczna. Dlatego:

- Przed studentami z niepełnosprawnością ruchową należy stawiać takie same wymagania merytoryczne, jak przed innymi studentami.
- Rozmawiając z osobą z niepełnosprawnością ruchową, należy unikać podchodzenia do studenta na wózku od tyłu.
- Nie wolno traktować „wózkowiczów” jak sprzętu lub mebla, np. przestawiając wózek. Należy zachować strefę prywatności studenta i nie pochylać się nad wózkiem czy opierać się o niego.
- Dla komfortowego kontaktu wzrokowego należy ustawić się na tym samym poziomie, co rozmówca. Jeśli obecny jest osobisty asystent, należy zwracać się bezpośrednio do osoby z niepełnosprawnością.
- Zanim zaczną się zajęcia, należy upewnić się, czy sale i inne pomieszczenia służące dydaktyce (czytelnia, biblioteka i sale komputerowe) są dostępne dla osób poruszających się na wózkach. Poza tym, osoby układające semestralny plan zajęć powinny być dokładnie zorientowane, do której grupy wpisany jest student z niepełnosprawnością ruchową i maksymalnie ograniczać konieczność przemieszczania się między salami i piętrami, szczególnie w różnych budynkach.
- Sylabusy oraz informacje o wymaganej literaturze należy podawać z wyprzedzeniem, ponieważ dla osób z niepełnosprawnością ruchową dotarcie do niej może być czasochłonne, wymagać pomocy i precyzyjnej organizacji czasu.

- Należy zadbać, by student z niepełnosprawnością ruchową mógł wybrać na sali miejsce najbardziej dla niego dogodne. Wybór miejsca jest bardzo ważny dla percepcji materiałów graficznych, prezentacji multimedialnych. Jest to szczególnie istotne dla osób ze sprzężoną niepełnosprawnością.
- Należy poinformować studentów z niepełnosprawnością ruchową o możliwości konsultacji *online* oraz podać godziny dyżurów.
- Forma kolokwiów, egzaminów powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb wynikających z niepełnosprawności. Na przykład: w czasie egzaminu pisemnego osobom, które mają trudności w szybkim pisaniu, należy zapewnić więcej czasu lub umożliwić napisanie egzaminu przy pomocy komputera, w tym ze specjalnym dostosowaniem.
- Osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą korzystać z technologii pomocniczych.

Rekomendacje

Przykłady zastosowań

[Nowe technologie a wsparcie osób z niepełnosprawnością ruchową](#)

Przydatne linki

[Nowe technologie a niezależność osób z niepełnosprawnością](#)

[Sterowanie wózkiem Airwheel H3S z poziomu aplikacji \(Film, 1:55\)](#)

Student z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD)

Wprowadzenie

Autyzm nie jest chorobą. Autyzm jest zaburzeniem neurorozwojowym, które jest bardzo złożone i zróżnicowane w swojej symptomatologii oraz głębokości zaburzeń. Dlatego obecnie używa się określenia **zaburzenia ze spektrum autyzmu (ASD)**. Spektrum oznacza, że każda osoba z autyzmem jest inna i u każdej autyzm przejawia się różnym zestawem cech oraz ich nasileniem. Osoby z ASD przejawiają problemy w sferze społecznego komunikowania się i interakcjach społecznych. Wiąże się to z nieznaną / ograniczoną znajomością reguł i /lub nieumiejętnością ich stosowania. Osoby z ASD przejawiają trudności w nawiązywaniu kontaktów i przestrzeganiu reguł społecznych, wyrażaniu emocji oraz rozumieniu reakcji i emocji innych ludzi. Często wyrażają własne uczucia w nietypowy sposób. Charakterystyczny jest różnorodny schemat zachowań, tendencja do powtarzalnych wzorców zachowań, zainteresowań i aktywności. Osoby z ASD często przejawiają mniejszą elastyczność, trudności w przystosowaniu się do zmian w otoczeniu i przebiegu aktywności, mają nietypowe zainteresowania i pasje. Mogą zachować się w nietypowy, powtarzalny lub zrytualizowany sposób i może to dotyczyć sposobu poruszania się, chodzenia, mówienia (np. dobierania słów i formułowania zdań), sposobu wykonywania codziennych złożonych czynności itp. Osoby z ASD charakteryzuje niska tolerancja na poczucie niepewności, wzmożony lęk i niepokój w sytuacjach niejasnych, niezgodnych z zasadami lub rutyną. Mogą się wówczas pojawić trudności w podporządkowaniu się, zachowania przymusowe (np. głośny śmiech, nietypowe ruchy).

Student z ASD ze względu na odmienne funkcjonowanie układu nerwowego odbiera świat trochę inaczej niż przeciętna osoba. Może mieć mniej lub bardziej nasilone problemy z odbiorem i przetwarzaniem bodźców zmysłowych (wzrokowych, słuchowych, węchowych, dotykowych), co może znacząco wpływać na jego funkcjonowanie, zachowanie lub rozpraszanie. W przypadku nasilonych problemów sensorycznych związanych z nadwrażliwością lub zbyt małą wrażliwością, może mu to sprawiać duży dyskomfort, a nawet ból i cierpienie. Często nadmiar i natężenie bodźców, które do niego docierają, powodują, że zachowuje się w sposób specyficzny, niezrozumiały dla otoczenia. W różnych sytuacjach życiowych może doświadczać przeciążenia sensorycznego, które może objawiać się zmęczeniem, płaczem, paniką, a czasami złością. Oprócz szczególnych potrzeb

sensorycznych osoby z ASD charakteryzują specyficzną percepcją (np. nadmierne skupianie się na szczegółach), problemy poznawcze (np. trudności w zakresie funkcji wykonawczych takich jak: planowanie, kontrola uwagi, pamięć robocza), trudności w orientacji przestrzennej (zwłaszcza w nieznanymi miejscach). Dobrze zaś funkcjonują w przewidywalnym, kontrolowanym środowisku.

Każda osoba jest indywidualnością, a wymienione cechy mogą występować w różnym natężeniu. Opis ten jest jedynie ogólną wskazówką do zrozumienia studentów z ASD.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne

- Studentowi z ASD należy stawiać takie same wymagania, jak innym studentom, udzielając racjonalnego wsparcia.
- Każda pomoc (wsparcie) dla studenta z ASD powinna być dostosowana do jego indywidualnych potrzeb (w razie wątpliwości warto porozmawiać ze studentem w ramach konsultacji).
- Nie należy wymuszać kontaktu wzrokowego, ani nalegać na kontakt wzrokowy, jeżeli student ma z tym problem. Nie należy zniechęcać się, gdy student podczas rozmowy, nie patrzy w oczy.
- Należy stosować proste, zwięzłe komunikaty. Starać się być precyzyjnym, nie używać skomplikowanych zwrotów, metafor, związków frazeologicznych, gdyż student może je potraktować w sposób dosłowny. Trzymać się tematu rozmowy. Unikać dygresji, nie wprowadzać wielu wątków do rozmowy.
- Należy upewnić się, że przekazywane treści są rozumiane studenta (można zadać do nich pytania kontrolne). Nie należy starać się polegać tylko na własnym przekonaniu czy interpretacji, w razie wątpliwości należy dopytać studenta, czy jest coś, czego nie rozumie.
- Ze względu na trudności studentów z ASD ze skupieniem i podzielnością uwagi oraz jednoczesnym odbieraniem informacji wzrokowych i słuchowych w trakcie wykładu należy (w miarę możliwości) prezentować kolejne slajdy w wolniejszym tempie.
- Podając datę kolokwium, należy starać się zrobić to na koniec spotkania, a nie w trakcie wykładu.
- W komunikacji ze studentem z ASD należy pamiętać o możliwości wystąpienia ewentualnych nieporozumień wynikających z trudności studenta w zakresie odczytywania

komunikatów niewerbalnych (np. ton głosu czy mowa ciała), a tym samym niemożności odczytywania intencji, samopoczucia czy nastroju drugiego człowieka.

- Jeżeli sytuacja studenta z ASD tego wymaga, należy wydłużyć czas trwania egzaminu, zaliczenia, składania prac pisemnych, dostosowując formę (zaliczenie pisemne/ustne) do potrzeb studenta. Trzeba być przygotowanym na alternatywne formy zaliczenia zajęć. Opracowując test wiadomości, warto uwzględnić formę graficzną (pytania i odpowiedzi testowe drukować pionowo, a nie poziomo). W razie potrzeby, warto umożliwić studentowi pisanie egzaminu na własnym komputerze.
- Bardzo pomocne, ze względu na trudności z organizacją pracy, jest podawanie w formie pisemnej zagadnień na kolokwium lub egzamin/zaliczenie.
- Nie należy zmuszać studenta do publicznych prezentacji przed grupą, w razie potrzeby należy wybrać inną formę zaliczenia.
- W celu ułatwienia procesu przyswajania wiedzy studentowi z ASD, warto podkreślać najważniejsze informacje z wypowiedzi, robić krótkie przerwy w trakcie jej trwania, przedstawić zadanie z podziałem na mniejsze etapy oraz przekazać instrukcję w formie pisemnej. Studentom z ASD trudno jest słuchać w pełnym skupieniu długiej monotonnej wypowiedzi. Pomocne może być przedstawianie materiału w różnorodny sposób, w formie: prezentacji, schematów, diagramów, dodatkowych krótkich opisów.
- Należy uprzedzać o zmianach, by nie zaskakiwać studenta z ASD. Szczególnie trudne dla niego mogą być nowe sytuacje, gdy podczas zajęć zostanie zaburzony porządek, do którego student wcześniej się przyzwyczył. Wówczas student może być bardziej drażliwy, niespokojny. Objawem niepokoju i braku poczucia bezpieczeństwa mogą być tzw. manieryzmy ruchowe, np. kołysanie się, machanie rękami, podskakiwanie. Nie jest to przejaw agresji, a sposób poradzenia sobie z trudną dla studenta z ASD sytuacją. Należy starać się nie zwracać na nie uwagi. Jeżeli jednak manieryzmy będą się nasilać, może to oznaczać, że sytuacja jest dla studenta zbyt trudna. Należy wówczas zaproponować przejście do spokojniejszego miejsca, pozwolić na wyciszenie i wyrażenie emocji, zachować spokój w trakcie ich wyrażania.
- Nie należy starać się zmieniać nawyków studenta z ASD (np. siedzenia w konkretnym miejscu, ławce w sali). Wynikają one z potrzeby stałości, powtarzalności oraz trudności w zaakceptowaniu zmian.

- Jeśli student z ASD w trakcie zajęć zadaje bardzo dużo pytań lub formułuje długie wypowiedzi, które mogą być uciążliwe dla pozostałych studentów, należy pozwolić mu spokojnie, bez pośpieszania, wypowiedzieć się, ale jednocześnie pomóc stworzyć ramy wypowiedzi (np. Czy mogłaby Pani / mógłby Pan powiedzieć o tym w trzech zdaniach? Na pozostałe pytania odpowiem w czasie konsultacji).
- Jeśli student z ASD zachowuje się nieadekwatnie w trakcie zajęć, należy z nim porozmawiać (najlepiej po zajęciach!), zapytać, co miał na myśli, jakie były jego intencje.
- Studenci z ASD mogą wykazywać nietypowe zainteresowania, w których są ekspertami i w związku z tym warto rozważyć (za zgodą studenta) zainicjowanie sytuacji, w której student będzie mógł podzielić się swoją wiedzą, a tym samym zbudować pozytywny wizerunek w grupie.
- Należy pamiętać o odmiennej percepcji studenta z ASD i starać się tworzyć otoczenie przyjazne sensorycznie, bez nadmiaru bodźców. Ze względu na problemy sensoryczne czasami wskazane jest pisanie kolokwium, egzaminu w osobnej sali (w przypadku prośby studenta). Jeśli w trakcie zajęć otwarte są okna, należy pozwolić studentowi nosić zatyczki do uszu (jeśli są mu potrzebne).
- Należy być przyjaznym, okazać cierpliwość, zrozumienie i nie krytykować studenta (wiele osób z ASD jest bardzo samokrytycznych i nadwrażliwych na krytykę innych).

Należy traktować studenta z ASD z perspektywy **neuroróżnorodności**, która zakłada myślenie nie w kategoriach dysfunkcji neurologicznych, ale zróżnicowania w sposobie przetwarzania informacji i w zakresie mocnych stron z tego wynikających. Spektrum autyzmu to część ludzkiej tożsamości.

Rekomendacje

Książki

Attwood, T. (2013). *Zespół Aspergera. Kompletny przewodnik*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

De Clercq, H. (2007). *Autyzm od wewnątrz*. Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Synapsis.

Grandin, T. (2006). *Myślenie obrazami oraz inne relacje z życia z autyzmem*. Warszawa: Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna we współpracy z Fundacją Synapsis.

Hendrickx, S. (2018). *Kobiety i dziewczyny ze spektrum autyzmu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Prizant, B.M., Fields-Meyer, T. (2017). *Niezwyyczajni ludzie. Nowe spojrzenie na autyzm.*

Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Silberman, S. (2017). *Neuroplemiona. Dziedzictwo autyzmu i przyszłość neuroróżnorodności.*

Białystok: Wydawnictwo Vivante.

Tammet, D. (2010). *Urodziłem się pewnego błękitnego dnia. Pamiętniki nadzwyczajnego*

umysłu z zespołem Aspergera. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

Filmy

[Zrozumieć czym jest autyzm \(Film, 13:00\)](#)

[Autyzm wprowadza zmysły w błąd – Zmysły \(Film, 1:59\)](#)

[Autyzm wprowadza zmysły w błąd – Zachowania \(Film, 3:28\)](#)

[Autyzm wprowadza zmysły w błąd – CUBE \(Film, 1:25\)](#)

[Akademia Specjalistów \(Film, 7:30\)](#)

Przydatne linki

[Fundacja Synapsis](#)

[Strona szczególnie polecana dla pracowników biblioteki](#)

Student z zaburzeniami psychicznymi

Wprowadzenie

Zaburzenia psychiczne to zespół objawów dotyczących zachowania człowieka, nastroju, procesów poznawczych, funkcjonowania społecznego oraz objawów charakterystycznych dla konkretnej jednostki nozologicznej (np. w przypadku schizofrenii objawy psychotyczne, takie jak omamy, urojenia). Do zaburzeń psychicznych zalicza się m.in. zaburzenia lękowe, zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, zaburzenia psychotyczne, zaburzenia afektywne. Osoby z diagnozą zaburzeń psychicznych przejawiają trudności w obszarze myślenia, przeżywania i działania, a ich percepcja własnych doznań może być znacząco zniekształcona. Mogą przeżywać nadmierny, dezorganizujący stres, cierpieć z powodu chronicznych lęków, nie w pełni kontrolować swoje impulsy. Osoby z zaburzeniami psychicznymi zazwyczaj nie są agresywne, doświadczają licznych trudności emocjonalnych, a ich zdolność regulacji emocjonalnej bywa poważnie osłabiona. Nierzadko emocje te i uczucia są bardzo intensywne, nieuświadomione i znacząco wpływają na ich zachowanie. Zaburzenia te mogą być utrwalone, nawracające, mogą stopniowo ustępować (remisja) lub przebiegać jako pojedynczy epizod. Wiele zaburzeń psychicznych należy i można skutecznie leczyć. Leczenie jest kompleksowe i obejmuje nie tylko leczenie farmakologiczne, lecz także m.in. psychoedukację na temat konkretnego zaburzenia oraz psychoterapię. Ze względu na różnorodność i specyfikę zaburzeń psychicznych studenci z zaburzeniami psychicznymi wymagają zindywidualizowanego wsparcia.

Każda osoba z zaburzeniami psychicznymi jest indywidualnością, która ma swoją historię, a jej problemy ze zdrowiem psychicznym własną przyczynę, początek i przebieg. Warto pamiętać, że w przypadku zaburzeń psychicznych, najczęściej potrzebna jest pomoc specjalisty, ale istotne jest również wsparcie środowiska, w którym przebywa dana osoba.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne

- Studentowi z zaburzeniami psychicznymi powinno stawiać się takie same wymagania, jak innym studentom, udzielając racjonalnego wsparcia.
- Każda pomoc (wsparcie) dla studenta z zaburzeniami psychicznymi powinna być dostosowana do jego indywidualnych potrzeb (w razie wątpliwości warto porozmawiać ze studentem w ramach konsultacji).

- Warto zasygnalizować własną gotowość do współdziałania ze studentem w celu opracowania strategii odpowiedniego wsparcia oraz skorzystać z pomocy Pełnomocnika Rektora ds. Osób z Niepełnosprawnościami.
- Wszelkie informacje osobiste uzyskane od studenta muszą być traktowane jako poufne i nie mogą być ujawnione innym osobom (poza wyjątkowymi sytuacjami, gdy nieujawnienie tych informacji zagrażałoby zdrowiu i bezpieczeństwu samego studenta lub innych osób, np. kiedy student zgłasza myśli samobójcze).
- W kontakcie ze studentem należy starać się stworzyć poczucie bezpieczeństwa, być empatycznym, słuchać aktywnie, zapytać, co można zrobić, żeby pomóc, wykazać się zrozumieniem i zainteresowaniem jego problemami i samopoczuciem.
- Nie należy krytykować, oceniać, okazywać zniecierpliwienia, należy traktować studenta z szacunkiem, nie protekcjonalnie. Student po kryzysie jest często nadwrażliwy na reakcje otoczenia (wykładowców) i bywa bardzo samokrytyczny.
- Nie należy wymuszać kontaktu wzrokowego, jeżeli student ma z tym problem. Nie należy też zniechęcać się, gdy podczas rozmowy student nie patrzy w oczy.
- Powinno się stosować proste, zwarte komunikaty, starać się być precyzyjnym, przekazywać treści wykładu w sposób uporządkowany, unikać dygresji. Bardzo pomocne, ze względu na trudności z organizacją pracy, jest podawanie w formie pisemnej zagadnień na kolokwium lub egzamin/zaliczenie.
- Ze względu na trudności studentów z zaburzeniami psychicznymi ze skupieniem i podzielnością uwagi w trakcie wykładu należy starać się (w miarę możliwości) prezentować kolejne slajdy w wolniejszym tempie.
- Nie należy zmuszać studenta do publicznych prezentacji przed grupą, w razie potrzeby trzeba wybrać inną formę zaliczenia.
- W celu ułatwienia procesu przyswajania wiedzy studentowi z zaburzeniami psychicznymi warto podkreślać najważniejsze informacje w wypowiedzi, robić krótkie przerwy w trakcie jej trwania, przedstawić zadanie z podziałem na mniejsze etapy oraz przekazać instrukcję w formie pisemnej. Studentom z zaburzeniami psychicznymi trudno jest słuchać w pełnym skupieniu długiej monotonnej wypowiedzi. Pomocne może być przedstawianie materiału w różnorodny sposób, w formie: prezentacji, schematów, diagramów, dodatkowych krótkich opisów.

- Trudności związane z przeciążeniem sensorycznym (nadmiarem bodźców w otoczeniu) podczas długiego wykładu mogą być dużym obciążeniem psychicznym dla studenta po kryzysie i wymagać stosowania krótkich przerw.
- Należy dawać czas na odpowiedź i być cierpliwym, gdy student nie odpowiada natychmiast na zadawane pytania. Powolne myślenie i zwolniona mowa studenta po kryzysie mogą być spowodowane zażywaniem leków. W związku z tym, niekorzystną formą egzaminu jest dyktowanie pytań na bieżąco, z krótkim czasem na odpowiedź.
- Nie powinno się nalegać na aktywność studenta w trakcie zajęć i brać jej pod uwagę w ocenie z zajęć. Student z kryzysem psychicznym może mieć problem z zadawaniem pytań wykładowcy na forum grupy. Warto dać możliwość zadawania pytań po zakończeniu zajęć (np. w ramach konsultacji).
- Jeśli sytuacja studenta tego wymaga, należy wydłużyć czas trwania egzaminu/zaliczenia, dostosowując formę do potrzeb studenta (np. zaliczenie pisemne/ustne).

Rekomendacje

Książki

Habrat-Pragłowska, E., Koszewska, I. (2011). *O depresji, o manii, o nawracających zaburzeniach nastroju*. Warszawa: PZWL.

Hintze, B. (2010). *Choroba jak inne – o Osobach i do Osób chorujących na schizofrenię*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.

Koszewska, I. (2020). *O depresji dziś*. Warszawa: PZWL.

Mueser, K.T., Gingerich, S. (2008). *Życie ze schizofrenią. Poradnik dla rodzin*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.

Przydatne linki

[Choroba afektywna dwubiegunowa](#)

[Poradnik/informator zdrowia psychicznego \(PDF, 31:8\)](#)

[Porozumienie na rzecz Wspierania Osób Chorujących Psychiczenie](#)

[Schizofrenia jako choroba mózgu – prof. dr hab. n. med. Agata Szulc \(Audio, 58:36\)](#)

[Schizofrenia](#)

[Wizyta u psychiatry / Czym są zaburzenia psychiczne? / Jak wspierać osoby chorujące?](#)

[\(Film, 30:07\)](#)

Student ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się

Wprowadzenie

Student ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się w obliczu polskiego prawa nie należy do grupy osób z niepełnosprawnościami, jednakże z racji swojego zaburzenia wymaga wsparcia i pomocy, różnego rodzaju dostosowań, by jakość jego studiowania była satysfakcjonująca.

Problemy osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się nie mijają wraz z opuszczeniem przez ucznia murów szkoły podstawowej. Specyficzne trudności w uczeniu się to problem całego życia. Badania^[1] dowodzą, że dorosłe osoby nadal wykazują liczne trudności w zakresie czytania (m.in. niższe tempo), pisania (wolniejsze tempo, błędy) czy przetwarzania fonologicznego, ujawniające się m.in. w wolniejszym tempie nazywania, mniejszej pojemności pamięci.

Wśród studentów jest coraz większa liczba osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Dla polepszenia ich funkcjonowania na Akademii istotne jest odpowiednie wsparcie. Studenci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się mogą różnić się w zakresie potrzeb, dlatego ważne jest indywidualne podejście. Student ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się może natrafić na problemy zarówno podczas uczestniczenia w zajęciach, przygotowania się do nich, jak i podczas egzaminów/zaliczeń.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne

- Studentowi ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się stawia się takie same wymagania, jak innym studentom, udzielając racjonalnego wsparcia.
- Każda pomoc (wsparcie) dla studenta ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się powinna być dostosowana do jego indywidualnych potrzeb (w razie wątpliwości warto porozmawiać ze studentem w ramach konsultacji).
- Pracując ze studentem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, warto rozważyć możliwość przekazania studentowi wcześniej prezentacji, gdyż to ułatwi mu śledzenie jej, jak również umożliwi dopisywanie we właściwym miejscu wyjaśnień do poszczególnych punktów analizowanego materiału zawartego na slajdach. W efekcie stwarza to szansę na posiadanie przez studenta ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się bardziej kompletnych notatek.

- By ułatwić studentowi ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się korzystanie z prezentacji, należy dostosować rodzaj i rozmiar czcionki – m.in. zalecana jest czcionka bezszeryfowa (szerzej na ten temat w rozdziale *Podstawowe zasady dotyczące przygotowywania dostępnych materiałów cyfrowych*).
- Z uwagi na często wolniejsze tempo czytania przez studentów ze specyficznymi trudnościami warto na pierwszych zajęciach przypisać poszczególne pozycje bibliograficzne do konkretnych zagadnień / numerów zajęć. Wydłużony czas na przeczytanie zalecanej lektury, to większa szansa na solidne przygotowanie się studenta.
- Zaleca się umożliwienie studentowi ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się podejście do egzaminów/zaliczeń w dogodnej dla studenta formie (zmiana formy pisemnej na ustną lub odwrotnie). Ponadto, w uzasadnionych sytuacjach, wydłużenie czasu trwania egzaminu/zaliczenia.
- Aby lepiej poznać problemy dorosłych osób z dysleksją, warto wziąć udział w spotkaniach Koła Terapii Pedagogicznej w APS.

Rekomendacje

Książki

Łockiewicz, M., Bogdanowicz, K.M. (2013). *Dysleksja u osób dorosłych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Wejner-Jaworska, T. (2019). *Dysleksja z perspektywy dorosłości*. Warszawa: Wydawnictwo Dlifin.

Przydatne linki

[Sytuacja studentów z dysleksją i możliwości jej zmiany](#)

[Koło Naukowe Terapii Pedagogicznej](#)

Podstawowe zasady dotyczące przygotowania dostępnych materiałów cyfrowych

Wprowadzenie

W Akademii, przygotowując pracowników do pracy z osobami ze wszystkimi typami niepełnosprawności, nie zapomina się o tym, że zarówno studenci, jak i pracownicy mogą być osobami ze szczególnymi potrzebami. Niezależnie od Ustawy z 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. 2019 poz. 1696, t.j. Dz.U. 2022 poz. 2240 ze zm.) oraz o dostępności cyfrowej stron internetowych, w społeczności akademickiej kształtowana jest świadomość w zakresie potrzeb w tym zakresie. Działanie to jest realizowane poprzez serię szkoleń, materiałów i wskazówek, jak tworzyć dokumenty dostępne dla wszystkich. W dalszej części znajduje się seria podstawowych wskazówek, jak korzystając ze standardowych programów komputerowych, które są w codziennym użytku, tworzyć dostępne dokumenty cyfrowe.

Przygotowywanie i udostępnianie materiałów cyfrowych

Należy tworzyć wszelkie materiały w taki sposób, by były dostępne dla wszystkich użytkowników (m.in. dla osób posługujących się czytnikami ekranu). Przygotowując dokumenty cyfrowe, które będą później udostępniane, należy korzystać z narzędzi programów (na pasku narzędzi), które proponują gotowe rozwiązania, by pliki PDF, Word, Excel, PowerPoint i inne były zgodne z zasadami dostępności.

Struktura dokumentu

Wszystkie dokumenty powinny mieć odpowiednią strukturę. Treści należy rozdzielać przy pomocy nagłówków z zachowaniem odpowiedniej kolejności (H1, H2, H3 itd.). Przeskok z H1 na H3 doprowadza do dezorientacji osoby, która może niepotrzebnie szukać bloku H2 uznanego za pominięty przez czytnik. Należy też unikać wstawiania pustego nagłówka. Powiększenie czcionki i pogrubienie tekstu może wyglądać jak nagłówek, ale dla programu czytającego jest to tylko pogrubiony napis, który nie daje możliwości nawigacji po dokumencie. Użytkownik nie ma zatem możliwości przejścia bezpośrednio do materiału, który go interesuje. Dotyczy to również stosowania list czy punktów, które czytnik rozpoznaje. W dokumentach większych niż 10 stron stosuje się spis treści.

Materiały powinno się przygotowywać tak, by były przejrzyste i łatwo odczytywane. Teksty należy dzielić na paragrafy, a większy materiał na bloki. Między partiami tekstu powinno się stosować odpowiedniej wielkości przerwy, a odstępy między linijkami tekstu powinny być ustawione najlepiej na 1,5. Należy unikać wklejania zdjęć przyległe do tekstu, gdyż czytelnik może mieć problem z prawidłowym przeczytaniem takiego tekstu. Lepiej zdjęcie umieścić między blokami tekstu.

W prezentacjach PowerPoint należy pamiętać dodatkowo o umieszczaniu odpowiedniej ilości treści na każdym slajdzie oraz o zachowaniu proporcji między grafikami i tekstami. Ważna jest również kolejność odczytywania umieszczonych na slajdzie informacji przez program (Narzędzia główne/rozmieść/okienko zaznaczenia).

Rodzaj czcionki i wielkość

Powinno się używać czcionek o odpowiednim rozmiarze (min. 12 pkt) dostosowanym do konkretnej czcionki. Powinno się wybierać czcionki bezszeryfowe (typu Arial, Tahoma), gdyż wszelkie ozdobniki w literach mogą utrudniać czytanie lub powodować, że błędnie zostanie odczytane np. połączenie liter f i (fi) jako h lub A. Do wyróżniania ważnych materiałów nie powinno się używać kursywy (najwyżej krótkie informacje czy zdania). Nie powinno się też używać do wyróżniania fragmentu tekstu samej zmiany koloru, gdyż osoby z zaburzeniami widzenia kolorów mogą tego nie zauważyć. Taki tekst powinien być dodatkowo pogrubiony lub powiększony. Ponadto napis UWAGA wskaże fragment, którym należy się szczególnie zainteresować. Należy unikać WIELKICH LITER dla większej ilości treści, gdyż są tak samo jak kursywa jest sporym utrudnieniem dla osób niedowidzących, osób starszych oraz z osób dysleksją. Należy używać tabulatorów, odstępów i akapitów (a unikać odsuwania treści od siebie wielokrotnymi spacjami czy wieloma enterami, gdyż wtedy czytelnik będzie czytał: puste, puste, puste...).

Układ tekstu

Teksty powinny być wyrównane do lewej krawędzi. Należy unikać rozciągania tekstu do prawej i lewej, gdyż dla osób, które korzystają z lupy lub wielokrotnie powiększają czcionkę powstałe przerwy mogą sugerować koniec tekstu, lub podział treści na kolumny. Powinno się też unikać umieszczania ważnych informacji w nagłówku lub stopce dokumentu, gdyż czytelniki ekranu często nie odczytują tych treści.

Animacje

Należy unikać stosowania animacji, przewijanych tekstów czy migoczących elementów. Nie tylko utrudniają odbiór treści, lecz także mogą w skrajnych przypadkach wywoływać negatywne skutki u osób cierpiących na różne choroby, np. epilepsję.

Hipertącza

Wszelkie odnośniki powinny być podkreślone i odpowiednio opisane. Należy unikać zapisu typu: Regulamin studiów [kliknij w link](#) czy [więcej](#). Osoba posługująca się czytnikiem ekranu w celu szybkiego odnalezienia szukanej treści może wybrać sposób nawigacji po linkach, dlatego informacja typu „więcej” czy „kliknij w link” nie umożliwi dotarcia do właściwego materiału. Należy stosować opis linku wraz z formatem dokumentu i jego wielkością np. [Regulamin studiów \(PDF, 249 kB\)](#).

Podkreślenie powinno być stosowane tylko do zaznaczania linków. W innym przypadku może wprowadzać w błąd, gdyż osoba czytająca może szukać w tym miejscu linku, którego tam nie ma. W sytuacji odwrotnej, gdy link zostaje podkreślony dopiero po najechaniu na niego kursorem, a oznaczony jest tylko innym kolorem, użytkownik może nie rozpoznać tej treści jako link, zwłaszcza gdy do przeglądania treści używa urządzeń, takich jak smartfon lub tablet, które działają dotykowo i nie posiadają kursora.

Kontrasty

Kontrast między tekstem lub grafikami a tłem powinien minimalnie wynosić 4,5 : 1, dla czcionek dużych może zaś być mniejszy i wynosić 3 : 1. Czcionki duże to takie, które mają min. 18 pkt (24 pix) lub 14 pkt (19 pix) i są pogrubione. Kontrast można sprawdzić Testerem kontrastu kolorów dostępnym *online* lub za pomocą wtyczek do programów Firefox i Chrome WCAG Color Contrast Checker.

Grafiki i zdjęcia

Umieszczając w dokumencie grafikę czy zdjęcie, nie należy zapominać o dodaniu tekstu alternatywnego. Powinno się unikać zanikających lub półprzezroczystych napisów na zdjęciach czy grafikach.

Po wstawieniu zdjęcia lub grafiki należy je zaznaczyć i z menu Formatuj obraz wybrać Tekst alternatywny. Opis powinien zawierać 1–2 krótkie zdania odnoszące się do treści (najlepiej nie więcej niż 120–140 znaków). Jeżeli element pełni tylko rolę dekoracyjną i nie jest

istotny, to należy zaznaczyć opcję element dekoracyjny lub w starszych programach wpisać w oknie na tekst alternatywny „element dekoracyjny”. W materiałach HTML na stronach internetowych element taki powinien mieć pusty atrybut „alt”. To samo dotyczy umieszczanych plakatów z informacjami w formatach np. jpeg. Wszelkie treści z plakatów powinny być umieszczone w tekście poniżej lub w oddzielnym dostępnym pliku.

Tabele i wykresy

Jeżeli zamieszczane informacje będą przedstawiane w formie tabeli, do ich opracowania powinno się korzystać z menu głównego do tworzenia tabel. Wstawianie ramek i krawędzi w programach Word czy Excel i umieszczenie w nich treści będzie tylko wizualnie wyglądało jak tabela, ale dla programu czytającego będą to tylko treści w ramkach. Właściwą nawigację dla programu czytającego zapewni dostępny na pasku narzędzi edytor tabel. Tabele powinny być symetryczne – należy unikać łączenia komórek. Przy tabelach zawierających wiele danych, które mogą zajmować wiele stron, należy powtarzać nagłówki tabeli z informacjami na każdej stronie. Jeżeli w tekście umieszczone są wykresy, to tekst alternatywny powinien zawierać wyłącznie informację o tym, czego dotyczy wykres, a w tekście do wykresu powinna być dołączona tabela z danymi lub opis. Dla zwiększenia czytelności w wykresach słupkowych powinny być stosowane tekstury, a w wykresach liniowych znaczniki. Zastosowanie tylko różnych kolorów może powodować, że dla części osób z wadami wzroku wykres będzie nieczytelny (zwłaszcza dla osób z problemami z rozpoznawaniem barw). Wartości liczbowe należy umieszczać nad słupkami, znacznikami lub poza obrysem wykresu kołowego.

Napisy/transkrypcja

Wszystkie pliki wideo powinny posiadać napisy dla osób niesłyszących, a pliki dźwiękowe transkrypcję tekstową. Jeżeli dodatkowe odgłosy znajdujące się w tle nagrań są ważnym elementem przekazu, należy pamiętać o ich umieszczeniu (np. skrzypienie drzwi, dźwięk klaksonu). Napisy nie powinny być dodawane na stałe i powinny mieć możliwość wyłączenia, zmiany wielkości czcionki, koloru czy tła.

Deklaracja języka

Podczas przygotowywania dokumentu lub materiału na stronie internetowej należy zadeklarować język, w którym dany tekst jest przygotowany. Dzięki temu czytnik ekranu będzie wiedział, w jakim języku ma czytać dokument. Jeżeli w tekście pisanym po polsku

trzeba wstawić fragment jakiegoś tekstu w innym języku, należy dla tego fragmentu zmienić deklarację języka na język polski (Recenzja/język).

Tytuł dokumentu

Aby dodać tytuł dokumentu, należy w menu Plik/Informacje odnaleźć pole do wpisania Tytułu dokumentu (nie mylić z nazwą pliku).

Sprawdzenie dostępność dokumentu

Przed zapisaniem pliku Word, Excel czy PowerPoint w zakładce plik należy wybrać Informacje/Wyszukaj problemy/Sprawdź ułatwienia dostępu. Pojawi się lista problemów, które łatwo można skorygować. Do sprawdzania plików PDF można używać darmowych programów VAVE czy PAD3.

Przed zapisaniem pliku jako PDF należy kliknąć OPCJE i zaznaczyć okno: Tagi Struktury dokumentu dla ułatwień dostępu. Bez zaznaczenia tej opcji czytnik ekranu nie przeczyta dokumentu.

Rekomendacje

Przydatne linki

[Tworzenie dostępnych materiałów cyfrowych](#)

[Monitorowanie i badania dostępności serwisu](#)

[Konsorcjum W3C – wytyczne dla dostępności WCAG \(2.1\)](#)

[Jak spełnić WCAG \(krótki przewodnik\)](#)

[Dobre praktyki w zwiększaniu dostępności do zasobów cyfrowych \(PDF, 1,87 MB\)](#)

[Samouczek dla webmasterów i edytorów treści cyfrowych \(PDF, 1,0 MB\)](#)

[Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami \(PDF, 462 KB\)](#)

Studenci ze szczególnymi potrzebami o studiowaniu

Student nr 1

Wykłady/ćwiczenia

Co utrudnia?

- Nieczytelne prezentacje: niekontrastowe kolory, dużo tekstu na jednym slajdzie.
- Brak jasno określonych warunków zaliczenia przedmiotu

Bardzo ułatwia pracę, kiedy dostaję konkretne zagadnienia do nauki. Zazwyczaj rozszerzenie tematów jest podczas zajęć i wtedy przyswaja się wiedzę szczegółową, którą można sobie dodatkowo rozszerzyć, dzięki zaproponowanej literaturze, ale często pojawiają się pojęcia „niepotrzebne”.

Zagadnienia na egzamin powinny być kwintesencją zajęć i tego, co student powinien dzięki nim osiągnąć. Sprawia mi ogromną trudność uczenia się „na pamięć”, dlatego tak ważne jest sprecyzowanie celów przedmiotu i wymagań egzaminacyjnych.

- Zegar odliczający czas podczas egzaminu

Dekoncentruje. Nie dość, że często jest mało czasu na pytanie, żeby móc je przeczytać (ok. 3 razy), to tykający zegar nie pozwala się skupić i wtedy zamiast przeczytać pytanie 3 razy, to trzeba przeczytać 5, żeby dokładnie je zrozumieć.

- Zajęcia bez prezentacji i robienie własnych notatek na bazie tego, co mówi prowadzący
Oczywiście nie mam na myśli tego, aby nie robić własnych notatek, bo tak naprawdę własne notatki zdecydowanie ułatwiają uczenie. Po prostu często w takich sytuacjach potrzebuję, aby powtórzyć jakieś zagadnienie, a to na pewno dekoncentruje prowadzącego, jeśli się non stop prosi o powtórzenie. Często wolę nie dopytywać, niż mam prosić o powtarzanie.

Co ułatwia?

- Otrzymywanie prezentacji przed zajęciami, aby móc zapoznać się z ich treścią wcześniej i na zajęciach dopisywać sobie notatki, zaznaczać najważniejsze informacje, lub móc własnym „wskaźnikiem” (np. linijką) zaznaczać tekst, żeby wiedzieć w którym miejscu jesteśmy.

- Trudne zagadnienia omawiane w sposób naukowy powinny być też przekładane na bardziej zrozumiały język. Często po jednym razie ciężko jest zrozumieć niektóre stwierdzenia.
- Kolokwium w wersji ABC, bo można kojarzyć wiele faktów. Kolokwium opisowe tylko przy jasno wyznaczonych zagadnieniach.
- Podczas edukacji zdalnej i na egzaminach w formie zdalnej dyslektycy powinni dostawać troszkę więcej czasu na pisanie egzaminu. **Uważam, że temat dysleksji w tym wieku jest już odsuwany na bok i nie jest uwzględniany w starszym wieku.**

Student nr 2

Przygotowanie do zajęć

Co ułatwia?

- Przygotowanie jasnej listy lektur pod każde zajęcia – w sylabusie i po każdym zajęciach na końcu prezentacji wyświetlać przypominająco, które lektury należy przeczytać na kolejne zajęcia.
- Przejrzyste określenie wymagań – najlepiej na slajdzie, i umieszczenie jednolitej listy z zadaniami do wykonania.
- Przypomnienie prowadzącego o zbliżającym się terminie wykonania zadania (np. poprzez e-mail).
- Wybieranie w lekturach najważniejszych fragmentów wraz ze stronami i zadawanie do przeczytania tylko fragmentów, zamiast całej książki.

Co utrudnia?

- Tylko słowne zapowiedzenie tego, co trzeba zrobić w domu.
- Brak wyszczególnionych najważniejszych lektur w sylabusie.
- Zadawanie zbyt dużej liczby lektur do przeczytania na następne zajęcia.
- Chaos informacyjny – podawanie kilku zadanych prac domowych różnymi źródłami (np. część zadań na zajęciach, część na Teams, część na maila).

Wykłady/ćwiczenia

Co ułatwia?

- Gdy wykładowca posiada prezentację i wyświetla ją.
- Prowadzący mówi wyraźnie i głośno, melodyjnie, nie monotonicznie.

- Prowadzący opowiada o praktyce, nawiązując do przedstawionej teorii.
- Slajdy są jednolite kolorystycznie i stylistycznie.
- Liczba slajdów jest zmniejszona do minimum.
- Czcionka na slajdach jest bezszeryfowa.
- Na slajdach liczba słów jest jak najmniejsza – używane są słowa klucze bez zbędnych „zapychaczy”.
- Gdy w prezentacji są ikony obrazujące to, co jest napisane – ale jednolite kolorystycznie, a najlepiej czarne, natomiast ich rozmieszczenie musi być stonowane.
- Prowadzący po każdym zajęciach przesyła prezentację lub materiały, które były przedstawiane podczas zajęć.
- Gdy prowadzący podczas prowadzenia zajęć podkreśla, co może pojawić się na egzaminie, co jest istotne w przedstawianym materiale.

Co utrudnia?

- Gdy wykładowca tylko mówi, natomiast nie pokazuje nic w praktyce i nie wyświetla prezentacji.
- Gdy wykładowca mówi tylko o teorii, pomijając praktykę.
- Gdy głos prowadzącego jest niewyraźny, cichy lub zbyt „energiczny”.
- Gdy prezentacja jest chaotyczna i bardzo pstrokata – dużo w niej kolorów jaskrawych i zdjęć.
- Prezentacja jest bardzo długa i posiada bardzo dużo zbędnego tekstu.
- Prowadzący nie udostępnia materiałów po zajęciach.
- Na slajdzie są wykorzystane różne czcionki.
- Do prezentacji dodawane są dźwięki i efekty specjalne – zbyt duża ilość animacji.

Egzaminy/zaliczenia

Co ułatwia?

- Gdy jest jasno określony czas (napisany np. na tablicy).
- Prowadzący na 5 min. przed końcem przypomina, że zostało tylko 5 min.
- Osoby ze specyficznymi problemami w uczeniu się mają wydłużony czas pracy na zapoznanie się z poleceniem i zaznaczenie odpowiedniej odpowiedzi.
- Prowadzący podczas egzaminu siedzi w miejscu i nie hałasuje.

- Gdy pytania są jasno zbudowane – polecenia nie są skomplikowane, sprawdzają faktyczny stan wiedzy.
- Gdy jest możliwość ustnego odpowiadania, zamiast pisania egzaminu.
- Gdy egzamin jest rozłożony w czasie – lepiej więcej kolokwiów z mniejszej partii materiału niż jeden wielki egzamin ze wszystkiego.
- Gdy na egzaminie jest użyta bezszeryfowa czcionka, niezbyt mała i niezbyt duża.
- Gdy egzamin ma jednolity wygląd – każde pytanie napisane taką samą czcionką.
- Prowadzący przed egzaminem/zaliczeniem daje studentom wytyczne, co powinni umieć na egzamin/zaliczenie – zagadnienia.

Co utrudnia?

- Chodzenie po sali podczas egzaminu.
- Gdy osoby, które skończyły pracę wcześniej wychodzą z egzaminu, tworząc niepotrzebny hałas.
- Gdy studenci ze specyficznymi problemami w uczeniu się nie mają wydłużonego czasu.
- Gdy pytania na egzaminie są przeczące lub specjalnie bardzo podchwytliwe (stosowanie dwóch zaprzeczeń w pytaniach).
- Gdy czcionka pytań jest kolorowa, bardzo pogrubiona, szeryfowa.
- Gdy prowadzący zbyt często wspomina o czasie podczas egzaminu.

Przedstawiony poradnik został przygotowany przez zespół w następującym składzie:

dr Dorota Danielewicz

dr Urszula Gosk-Sobańska

mgr Wojciech Polak

dr Grażyna Walczak

dr Katarzyna Wereszka

dr hab. Jan Łaszczyk – przewodniczący.

W pracach systematycznie uczestniczył kierownik Projektu, mgr Mariusz Fila.